

Kulttuurit kohtaavat, kieltä on
käytettävä: kirjoituksia
kulttuurienvälisestä
kommunikaatiosta

The pragmatics of international and intercultural communication. Toim. JAN BLOMMAERT ja JEF VERSCHUEREN. *Pragmatics and Beyond New Series 6:3.* John Benjamins, Amsterdam 1991. 247 s. ISBN 90-272-5016-2.

Communication and discourse across cultures and languages. Toim. KARI SAJAVAARA, DAVID MARSH ja TELLERVO KETO. AFinLA:n vuosikirja 1991. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen (AFinLa) julkaisuja 49. Jyväskylä 1991. 275 s. ISBN 951-9388-36-2.

Acquisition of language – acquisition of culture. Kielen ja kulttuurin omaksuminen. Toim. HEIKKI NYSSÖNEN ja LEENA KUURE. AFinLA:n vuosikirja 1992. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen (AFinLA) julkaisuja 50. Jyväskylä 1992. 418 s. ISBN 951-9388-37-0.

Me modernin kaupungistuneen yhteiskunnan eläjät joudumme päivittäin tekemisiin tuiki tuntemattomien kanssa. Yhteiskunnan toiminnan ja oman elämämme sujumisen kannalta on olennaista, että pystymme suulliseen tai kirjalliseen vuorovaikutukseen sellaistenkin ihmisten kanssa, joiden kanssa meillä ei tuntuisi olevan mitään yhteistä. Väärinymmärryksen ja vuorovaikutuksen sujumattomuuden vaara on erityisen suuri tietysti silloin, kun kielikään ei ole yhteis-

nen. Eri kieltä äidinkielenään puhuvien, eri kulttuurissa kasvaneiden vuorovaikutuksen tutkiminen on yhä tärkeämpää kansainvälistymisen ja ihmisten muuttoliikkeen lisääntyessä.

Kulttuurienvälinen (interetninen, multietninen) kommunikaatio onkin yksi tieteellisiä kustantajia viime aikoina runsaasti työllistäneitä humanistisen tutkimuksen aloja. Ajatus siitä, että vaikeudet kielenoppimisessa ja kansainvälisessä kanssakäymisessä johtuvat erilaisesta kulttuuritaustasta, ei ole uusi. Uutta on se, että kielenkäytön ja kulttuurin eroja on alettu tutkia yhä useammin empiirisesti, ihmisten välisen kanssakäymisen sujumisen kannalta, nauhoitettujen ja videoitujen todellisten tilanteiden avulla. Kulttuurienvälisestä kommunikaatiosta ovat kiinnostuneet ainakin vieraan kielen omaksumisen tutkijat, sosiolingvistit ja antropologit sekä kielen sosiaalipsykologiaa ja lingvististä pragmatiikkaa edustavat tutkijat. Kielenopettajille kulttuurienvälisen kommunikaation tutkimus on varmasti tervetullut lisä kielen- ja maantuntemuksen opetuksen tueksi, antropologeille ja sosiolingvisteille se on merkinnyt vakiintuneen työnsäran yht'äkkistä muotiin tuloa, ja lingvistisen pragmatiikan ja kielen sosiaalipsykologian tutkijoille se on antanut mahdollisuuden kokeilla näiden alojen keskeisten teorioiden pitävyyttä.

Jan Blommaertin ja Jef Verschuerenin toimittama kokoelma *The pragmatics of international and intercultural communication* lähestyy kansainvälisen ja kulttuurienvälisen viestinnän kysymyksiä monesta näkökulmasta. Kirja ei kata näitä tutkimusaloja läheskään täydellisesti, mutta sen kymmenen artikkelia ovat erilaisia tutkimussuuntia ja tieteenaloja edustavien tutkijoiden puheenvuoroja kirjan otsikon ilmoittamasta laajasta aiheesta. Yhteistä kaikille on kiinnostus (lingvistiseen) pragmatiikkaan, kielen käytön tutkimukseen. Ne eivät kaikki selosta empiiristä tutkimusta, osa artikkeleista keskittyy metodologisiin pohdintoihin ja pragmatiikan teoriaan yleisemminkin. Tutkimusmenetelmien reflektointi ongel-

man ja tulosten esittämisen ohessa leimaa kaikkia teoksen artikkeleita.

Blommaertin ja Verschuerenin kirja karttaa perusteettomia ja helppoja yleistyksiä kielen ja kulttuurin eroista ja näiden erojen vaikutuksesta ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Tämä on aikamoinen ansio nopeasti kasvavalla alalla, jossa tällaisia yleistyksiä ja väitteitä ei useinkaan edes pyritä välttämään. Toinen tärkeä ansio on se, että teoksen näkökulma ei ole suppeasti kielenopetukseen keskittyvä: monien kirjoittajien tutkimusaineisto on kulttuurien kohtaamisen arjesta kerättyä, oppitunti- ja laboratoriotilanteiden ulkopuolelta.

JAN BLOMMAERT ja JEF VERSCHUEREN korostavat johdannossaan, että vasta kielen ja kulttuurin suhteen monipuolinen ymmärtäminen mahdollistaa kulttuurienvälisen ja kansainvälisen kommunikaation tutkimuksen. Heidän mukaansa vieraita kulttuureja on totuttu lähestymään oma kulttuuri mittapuuna; kulttuurienvälinen vuorovaikutus ei ole ollut useinkaan läsnä tutkijan omassa työssä – silloinkaan kun on nimenomaan tutkittu kulttuurien vuorovaikutusta. Tätä aihetta Jan Blommaert käsittelee tarkemmin omassa artikkelissaan, jossa hän pohtii kulttuurienvälisen kommunikaation tutkimusta toisaalta lingvistiikan osana, toisaalta tiedenvälisenä toimintana. Blommaert arvostelee tiukin sanoin erilaisten kulttuurienvälisen kommunikaation käsikirjojen ja harjaannuttamiskurssien näennäisobjektivismia, joka ei tunnusta tutkijan oman kulttuuri- ja kielitaustan vaikutusta siihen, mitä hän ylipäänsä havaitsee ja miten sitä kuvaa ja tulkitsee. Blommaert korostaa sitä, että kulttuuri on ymmärrettävä monitahoiseksi ja avoimeksi käsitteeksi. Samaa aihetta tarkastelee filosofin näkökulmasta HANS JULIUS SCHNEIDER. Hän pohtii niitä ongelmia, joita pragmaattisten »universaalien» soveltaminen eri kulttuurien ja niiden kohtaamisen analyysiin voi aiheuttaa.

Blommaertin ja Schneiderin ajatuksia havainnollistavat hyvin JOHANNES FABIANIN ja RIK PINXTENIN artikkelit. Fabian puhuu siitä, miten kolonialistinen ideologia on muovannut siirtomaaisännän näkökulmaa

siirtomaan kielestä ja kulttuurista. Hän tarkastelee belgialaisten lingvistien viime vuosisadalla ja tämän vuosisadan alussa tekemiä kuvauksia entisessä Belgian Kongossa puhuttavasta swahilista. Rik Pinxten puolestaan analysoi lingvististä kenttättyötä kulttuurienvälisen kommunikaation lajina (navahojen parissa keräämiensä kokemusten perusteella). Näitä artikkeleita lukiessa ei voi välttyä pohtimasta sitä, miten suomalaisen murteentutkimuksen ideologinen tausta on mahdollisesti vaikuttanut käsityksiimme suomen kielen murteista ja suomalaisesta kulttuurista («kansankielestä» ja »kansankulttuurista») tai sukukielistämme ja niiden puhujien kulttuureista.

Kielelliseen vuorovaikutustilanteeseen ja kulttuurien kohtaamisen arkeen paneutuvat VOLKER HINNENKAMP, LAURA MILLER sekä JOHN GUMPERZ ja CELIA ROBERTS. Gumperzin ja Robertsin artikkeli on teoksen laajin, monipuolisin ja lähestyttävvin. Siitä saa hyvän kuvan kulttuurienvälisen kommunikaation todellisuudesta monikulttuurisessa urbaanissa yhteisössä (esimerkit ovat Ison-Britannian kaupungeista) ja käsityksen siitä, miten tuota kulttuurien törmäysten arkea voi (socio)lingvistin keinoin tutkia. Gumperz ja Roberts tutkivat työhönottohaastatteluja sekä asiakkaan ja sosiaaliviranomaisen keskusteluita. He myös vertailevat samaan etniseen ryhmään ja eri ryhmiin kuuluvien välisiä vuorovaikutustilanteita. Vuorovaikutusstrategioiden eroja ja aineiston keskusteluissa esiintyvien väärinymmärrysten syytä Gumperz ja Roberts selittävät mm. seuraavilla seikoilla: osallistujilla on erilainen käsitys haastattelutilanteeseen kuuluvista (puhe)toiminnoista, keskustelun sekventiaalisesta etenemisestä, puheen prosodisesta jaksottelusta sekä ei-verbaalisten merkkien käytöstä. Gumperz ja Roberts korostavat kontekstuaalisen päättelyn suurta osuutta ilmausten tulkinnessa.

Volker Hinnenkamp selvittelee ns. *foreigner talk*in keskittyvässä artikkelissaan kiinnostavan ja havainnollisen keskusteluesimerkin avulla kielen vaihtelun merkitystä kulttuurienvälisessä kommunikaatiossa. Erittäin ansiokas on Hinnenkampin sel-

vitys kontekstualisoinnin käsitteestä ja kielenkäytön ja etnisen kategorioinnin suhteesta. Hinnenkamp hyödyntää niin sosiolingvistiikan, sosiologian kuin keskusteluanalyysinkin ydinkäsitteistöä yksityisen vuorovaikutustilanteen tarkkaan kuvaukseen ja tulkintaan.

Laura Millerin artikkeli japanilaisten kuuntelukäyttäytymisestä tarjoaa hyödyllistä tietoa ja suomalaislukijalle yllättäviäkin oivalluksia keskustelun (verbaalisia) palautteita koskevien konventioiden eroista eri kulttuureissa. Millerin tutkimuksen kohteena on kansainvälisten (japanilais-amerikkalaisten) liikeneuvottelujen kieli. SARA W. SMITHIN ym. perusteellinen *foreigner talk*in analyysi ja kielen akkomodaatioteorian selkeästi argumentoitu kritiikki tuo teokseen mukaan kielenoppimisen (ja -opetuksen) näkökulman. Smith ym. osoittavat, että syntyperäisen ja ei-äidinkielen puhujan keskustelussa puheen mukauttamisen ohella esiintyy jatkuvasti myös vasta-akkomodatiota. Todellinen »foreigner talk» ei vastaa monien toisen kielen omaksumisen tutkijoiden esittämää ihannetta, jonka mukaan syntyperäinen puhuja mukauttaa ei-äidinkieliselle puhuessaan kieltään niin, että kielioppi yksinkertaistuu, sanasto mukautuu jne. Tositilanteessa syntyperäinen puhuja voi toimia ihan päinvastoin. Smithin ym. artikkelin antia (ja todistusvoimaakin) tosin vähentää tutkimusaineiston laboratoriomaisuus: yksi koehenkilö teeskenteli eritasoista kielitaitoa eri opiskelijaryhmien kanssa keskustellessaan.

Kirjan nimessä mainitun kansainvälisen viestinnän ongelmiin keskittyy oikeastaan vain JEF VERSCHUEREN. Verschueren on tutkinut Yhdysvaltain lehdistön esittämää kuvaa Neuvostoliitosta kylmän sodan kaudella. Hän pohtii artikkelissaan kansainvälisen kommunikaation pragmaattisen tutkimuksen metodologiaa. Verschueren selvittää muissakin yhteyksissä esittelemäänsä »pragmaattisen perspektiivin» käsitettä. Itse asiassa artikkelin pääpaino onkin yleisemmin pragmatiikan teorian kehittämisessä. Yhteys tämän pohdinnan ja kansainvälisen uutisaineiston konkreettisen analyysin välil-

lä jää Verschuerenin artikkelissa osaksi hahmottumatta.

Suomeen kulttuurienvälisen kommunikaation tutkimus on tullut nimenomaan vieraan kielen oppimisen ja opettamisen tutkimuksen välityksellä. Siksi ei olekaan yllättävää, että Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen (AFinLA:n) kaksi viimeisintä vuosikirjaa on omistettu nimenomaan kulttuurienväliselle kommunikaatiolle ja vieraan kielen ja kulttuurin omaksumiselle. (Tosin tarkkaan ottaen vain puolet kummastakin kokoelmasta käsittelee kulttuurienvälisen kommunikaation kysymyksiä.)

Suurin osa AFinLA:n vuosikirjojen artikkeleista perustuu puhutun tai kirjoitetun empiirisen aineiston analyysiin. Kun vuosikirjoja lukee ja vertailee niiden sisältöä Blommaertin ja Verschuerenin teokseen, huomio kiintyy siihen, että vuosikirjojen artikkeleissa näkökulma on usein kielenopetukseen ja luokkahuonetilanteisiin keskittyvä. Tällöin empiirisen tutkimuksen kohteina ovat nimenomaan kieltenopiskelijat; analysoidut vuorovaikutustilanteet ovat opituntikeskusteluja yms. Suomalaisia tutkijoita tuntuu kiinnostavan nimenomaan kielenopiskelijan tai ulkomailla työskentelevän (tai työskentelemässä käyvän) korkeasti koulutetun ammattilaisen selviytyminen kielenkäyttäjänä. Toki vuosikirjojen lukuisten artikkelien joukossa on myös useita sellaisia, joissa tutkimuksen kohteena on elävästä elämästä koottu aineisto. Moniin Blommaertin ja Verschuerenin kirjan artikkeleihin sisältyvä kielen ja ideologian suhteen pohtiminen, kielellisen vallankäytön näkökulma kulttuurienväliseen kommunikaatioon jää kuitenkin näissä suomalaisissa kokoomateoksissa enimmäkseen huomiotta.

AFinLA:n vuosikirjoissa on myös sellaisia artikkeleja, jotka eivät ainakaan suoraan perustu mihinkään empiiriseen aineistoon. Tällaisia kirjoituksia on karkeasti kahdenlaisia. On niitä, joissa ilman varsinaisen aineiston tukea eritellään perinteisiä käsityksiä kansasta, kielestä ja kulttuurista ilman sen kummempia teoreettisia tai metodolo-

gisia tavoitteita. Toinen ryhmä ovat kulttuurienvälisen kommunikaation tutkimuksen perusteita koskevat teoreettiset puheenvuorot, joita tosin olisi toivonut tapaavansa useampia.

ELISE KÄRKKÄINEN pohtii AFinLA 49:ssä normin määrittämisen vaikeutta kulttuurienvälisessä kommunikaatiossa. Kärkkäisen artikkelin aineistona ovat Heikki Nyysösen johdolla Oulun yliopiston englannin kielen laitoksessa toimineen projektin kokoamat syntyperäisten ja suomalaisten englanninpuhujien keskustelut. Keskeinen kysymys on, mitkä suomalaisten puhujien keskustelutaidoissa havaittavista puutteista johtuvat oman äidinkielen ja opittavan kielen keskustelukonventioiden eroista, mitkä taas puutteellisesta välikielestä. Kärkkäisen kysymyksenasettelu on olennainen kulttuurienvälisen kommunikaation sujumisen ja sujumattomuuden ymmärtämisen kannalta. Mainiota siinä on se, että välikielen näkökulman ohella korostetaan myös sekä äidinkielen että opittavan kielen konventioiden tuntemisen merkitystä.

Kärkkäisen artikkeliin liittyvät läheisesti samassa niteessä oleva ARMI AALTOSEN, LAURA-MARIA HAKOKÖNKÄÄN, PEKKA ISOMURSun, HELI KAARTEEN, TIITTA KATAJAN ja TUIJA RAPAKON yhteisartikkeli, joka vertailee englantilaisten ja suomalaisten puhelinkeskustelujen rutiineja, sekä AFinLA 50:een sisältyvä MINNA-RIITTA LUUKAN ja TUIJA NIKON artikkeli äidinkielen ja ei-äidinkielen keskustelun eroista. Fennistin näkökulmasta tosin kahta viimeksi mainittua artikkelia lukiessa ihmetyttää suomalaisen keskustelututkimuksen ja varsinkin keskusteluanalyysia edustavan suomalaisen kirjallisuuden vähäisyys lähdeluetteloissa: kontrastoidessaan englantia tai ruotsia äidinkieleensä vieraan kielen tutkijat tuntuvat luottavan intuitioihinsa siitä, millaisia ovat suomalaisen keskustelun keinot.

Tuija Nikon artikkeli AFinLA 49:ssä tarjoaa piristävän näkökulman suomalaiselle keskustelututkimukselle. Siinä hän soveltaa skeeman käsitettä ja relevanssiteoriaa ruotsalaisten ja ruotsinsuomalaisten puhe-

linkeskustelujen analyysiin. Hän korostaa, että kielen tuottamis- ja ymmärtämisprosesia tutkittaessa on kiinnitettävä huomiota sekä lokaalisiin (*bottom-up*) että globaaliisiin (*top-down*) ilmiöihin. Puhelinkeskustelun skemaattista luonnetta käsittelee vuosikirjassa 50 LUISE LIEFLÄNDER-KOISTINEN, joka vertailee suomalaisten ja saksalaisten puhelinkeskustelujen aloitusrutiineja. Samassa kirjassa puolestaan DAGMAR NEUENDORFF analysoi saman aineiston lopetuksia.

Keskustelun aloitus- ja lopetusrutiinien lisäksi myös impositiivisuus, pyyntöjen, käskyjen ja kieltojen kielelliset toteumat, ovat olleet pitkään kulttuurienvälisen kommunikaation tutkimuksen kiinnostuksen kohteena. Tässä yhteydessä koetukselle ovat joutuneet epäsuoran puheaktin kategoria sekä varsinkin Brownin ja Levinsonin kohteliaisuusteoria. Nämä aiheet ovat esillä myös käsillä olevissa AFinLA:n vuosikirjoissa. AFinLA 49:ssä ARJA PIIRAINEN-MARSH kritisoi irrallisiin puheakteihin keskittyvää analyysiä ja korostaa koko vuorovaikutustilanteen ja vuorovaikutusprosessin seuraamisen tärkeyttä pragmaattisia ilmiöitä tutkittaessa. Hän selvittelee kiinnostavasti kolmen laajan keskusteluesimerkin avulla sitä, miten imposition merkityksestä neuvotellaan ja miten sitä käsitellään äidinkielen ja ei-äidinkielen puhujan keskustelussa.

Yksittäisistä puheakteista sitä vastoin lähtee PIRKKO MUIKKU-WERNER, joka vuosikirjaan 50 sisältyvässä artikkelissaan kartoittaa mm. kyselytestin avulla suomalaisten ja suomea opiskelevien ulkomaalaisten tapoja esittää pyyntöjä. Empiiriseen aineistoon tukeutuvat EKATERINA PROTASSOVA ja SAULI MIETTINEN analysoidessaan samassa teoksessa suomalaisten ja venäläisten lastentarhanopettajien puhetta lapsille Helsingin venäläisessä lastentarhassa. Heidän päähuomionsa on opettajien puhetoimintojen vertailussa. Protassovan ja Miettisen artikkeli paitsi välittää tietoa aikuisen ja lapsen kommunikaatiosta kahdessa eri kulttuurissa myös opastaa havainnoimaan kahden kulttuurin viestintäkäytänteiden eroja konkreettisten esimerkki-ilmausten listojen avulla. Näistä eri puhetoimintojen toteu-

tumismahdollisuuksien luetteloista tosin ei välity ihan selvää kuvaa yksityisestä vuorovaikutustilanteesta. Kaikkiaan Protassovan ja Miettisen artikkeli on miellyttävällä tavalla sekä käytännönläheinen että lingvistisesti mielenkiintoinen. Kulttuurienvälisen kommunikaation arki sekä kielellisen vallankäytön ongelmat ovat monin tavoin, osaksi tosin vain implikoituina, läsnä heidän tarkastelussaan.

Kansainvälisissä tehtävissä työskentelevien kulttuurienvälisen kommunikaation koulutusta käsittelee molemmissa vuosikirjoissa DAVID MARSH. Vuosikirjassa 49 hän tarkastelee kansallisen stereotypian, kohteliaisuuden, normin ja vallankäytön käsitteitä kulttuurienvälisen kommunikaation opetuksen kannalta melko yleisellä tasolla. Asiat selvenevät ja koulutukseen liittyvät ongelmat konkreettistuvat vuosikirjaan 50 sisältyvässä artikkelissa, jossa Marsh selostaa Suomeen palanneiden kehitysaputyöntekijöiden kokemuksia kartoittanutta kyselyä.

Kielenopetuksen yhteydessä tapahtuva kulttuuriin kouluttaminen näyttää mm. Marshin artikkelien perusteella koostuvan ainakin osaksi irrallisista (maantuntemuksen) faktoista ja opittavaa asiaa valaisevista anekdooteista. Ongelmallista on kuitenkin se, mihin irtotiedosta ja anekdooteista tulisi edetä. Teoriaa kaihtava lähestyminen kulttuurienvälisen kommunikaation ongelmiin kannustaa koko alan oikeutusta epäileviä arvostelijoita ja herättää vakavia kysymyksiä siitä, voiko kulttuurienväliseen kommunikaatioon kouluttaminen olla muutakin kuin kouluttajan elämänkaaren kummelusten tarjoamista varoittavina ja opettavaisina esimerkkeinä. On varmaan syytä pohdita esimerkiksi sitä, miten kansallisista stereotypioista puhuminen oikeastaan vaikuttaa koulutettaviin: onko mahdollista, että se lisää stereotypioita ja vahvistaa jo todennettuja ja olemassaolevia käsityksiä? Paljon riippuu tietysti siitä, miten asiat opetetaan. Tässä yhteydessä tärkeä onkin Marshin vuosikirjassa 49 pohtima kysymys siitä, kenen normeja kielenopetuksessa ja kulttuuriin kouluttamisessa seurataan, siis mikä on oman ja opiskeltavan kulttuurin normiston

vaikutus opittavaan.

Paitsi kulttuurienvälisen kommunikaation koulutuksen ongelmat myös tämän alan tutkimuksen teorian ja metodologian kypsymättömyys tulevat ajoittain mieleen AFinLA:n vuosikirjoja lukiessa. HANNELE DUFVA pohtii vuosikirjassa 49 kulttuurienvälisen kommunikaation ongelmia ja erilaisia kulttuurisia stereotyyppioita mm. tahattomien kieltenvälisten homonymiatapausten ja niitä koskevien anekdoottien avulla. Dufvan artikkeli on viihteellisen ruppateleva kirjoitus, joka kertoo suomalaisten itsestään ja muista vaalimia stereotyyppioita. Ongelmallista tässä artikkelissa on kuitenkin se, että tarkasteltava ilmiö ei hahmotu yleisemmällä tasolla, vaan kulttuurienvälisen kommunikaation arjen ongelmien sinänsä kiintoisa tarkastelu pyrkii pirstoutumaan (tutkijan ja muiden) yksityisten kokemusten ja niitä käsittelevien kertomusten sarjaksi. Samaan niteeseen sisältyvä SIRPA LEPPÄSEN Kulttuurituotteiden kansallisuutta tarkasteleva artikkeli sisältää samaten kiinnostavia mutta kehittelemättömiä mietteitä siitä mikä suomalaisessa kulttuurissa on kansainvälistä, mikä kansallista.

Yksi hyvä ratkaisu ja kielentutkijalle varmin tapa päästä käsiksi kansainvälisen kommunikaation ongelmiin on tutkia kielenkäytön todellisuutta, konkreettisia tekstejä. Esimerkiksi vuosikirjassa 49 HARTMUT SCHRÖDER onnistuu yhden automainoksen analyysin avulla selvittämään kansallisen stereotypian ja yleisemminkin kulttuurienvälisen kommunikaation kysymyksiä tiiviisti ja tehokkaasti.

Mainitsin jo, että käsillä olevissa AFinLA:n vuosikirjoissa on melko vähän teoreettisia pohdintoja sisältäviä artikkeleita. Joitakin poikkeuksia toki on. Vuosikirjassa 49 HARALD HAARMANN käsittelee viestinnän kansainvälistymistä. Hän puhuu symbolisesta kansainvälistymisestä, vieraiden kielten roolista muuten periaatteessa yksikielisessä kommunikaatiossa. Haarmannin artikkelista aukeaa fennistilukijalle kiinnostavan laajoja semioottisia näköaloja mm. sellaisiin jo moneen kertaan kaluttuihin ilmiöihin kuin svetisimit ja anglisimit

esim. mainoksissa ja nimistöissä.

Vuosikirjassa 50 on useita Suomessa vierailneiden ulkomaisten tutkijoiden artikkeleita. ALEKSEI LEONTJEV käsittelee persoonallisuuden, kulttuurin ja kielen käsitteitä hyvin abstraktilla tasolla – ja lopulta jättää niiden keskinäiset suhteet lukijan pohdittavaksi. DON KULICK pohtii kiinnostavasti kielen ja kulttuurin omaksumisen yhteyksiä antropologin näkökulmasta. SUSAN BURT pyrkii löytämään koodinvaihdon »sosiaalisia merkityksiä» koehenkilöinä käytettyjen saksalaisten ja amerikkalaisten kieltenopiskelijoiden keskinäisissä keskusteluissa.

AFinLA 50:n sivumäärältään laajimmasa artikkelissa »Culture, pragmatics and implicature» LAURENCE F. BOUTON tarjoaa lukijalle kovin yksioikoisen ja mielestäni jopa väärän käsityksen Gricen keskustelun yhteistyöperiaatteesta ja keskustelumaksimeista sekä niiden soveltamisesta kielenopetukseen. En pysty ymmärtämään Boutonin väitteitä siitä, että keskustelun implikaatturia voisi opettaa vieraan kielen opetuksen osana. On selvää, että opettajan on työssään otettava mahdollisimman monipuolisesti huomioon kontekstuaalinen päätely kielen ymmärtämisprosessin osana, mutta ajatus aina kulloisestakin kontekstista tulkintansa saavan konversationaalisen implikaatturin »opettamisesta» on mielestäni vähintäänkin mahdoton.

Kontekstin käsitettä pohtii vuosikirjassa 50 laajasti HEIKKI NYSSÖNEN. Hän lähtee tarkastelussaan Firthin tilannekontekstista. Muutamaa hyvin valittua esimerkkiä analysoituaan hän päätyy korostamaan kontekstin käsitteen monimuotoisuutta ja monitasoisuutta. Tästä syystä hän myös suosittaa kielen käytön tutkimukseen sellaista analyysimallia, joka ottaa huomioon sekä diskurssin lokaaliset ilmiöt että globaaliset, laajempia kokonaisuuksia koskevat suhteet. (Myös Tuija Nikko suositti vuosikirjassa 49 top-down- ja bottom-up-analyysien yhdistämistä.) Sosiokulttuurisen kontekstin käsitteen kompleksisuuden ymmärtäminen on Nyssösen mukaan erityisen tärkeää kulttuurienvälistä kommunikaatiota tutkittaessa.

Kirjallisuutta

Nyyssönen käsittelee artikkelissaan teoreettisella tasolla juuri niitä seikkoja, joita useimmat näiden vuosikirjojen kirjoittajat ovat lähestyneet konkreettisen äänneiston analyysin avulla.

AFinLA:n vuosikirjoihin 49 ja 50 on koottu yhdistyksen ja sitä lähellä olevien piirien järjestämien tilaisuuksien esitelmäsatoa. Tästä syystä ne ovat molemmat melko hajanaisia kokonaisuuksia (myös konkreettisesti: ahkeran lukijan käsissä niiden liimasidos ei monta lukemista kestänyt) ja useiden artikkelien yhteys kirjan otsikkoon on vain varvoin rekonstruoitavissa. Yhdeksän kirjojen nimet lähinnä vihjeiksi siitä, mikä kunakin vuonna on ollut Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen piirissä ilmassa ja ajankohtaista. Käytännön seuraus oman katsaukseni osalta on ollut se, etten ole ryhtynyt käsittelemään niitä erillisinä teoksina vaan olen poiminut esiin muutamia artikkeleita vuoroin kummastakin kirjasta keskittyen nimenomaan niihin kirjoituksiin, joissa on käsitelty kulttuurienvälisen kommunikaation kysymyksiä (mm. monet kiinnostavat toisen ja vieraan kielen oppimista käsittelevät artikkelit olen tässä jättänyt mainitsematta). Hajanaisuudessaankin sekä 49:s että 50:s vuosikirja (niin kuin AFinLA:n vuosikirjat yleensäkin) tarjoavat laajan näköalan suomalaisen kielentutkimuksen kenttään, varsinkin sen ei-fennistiseen osaan.

Sekä Blommaertin ja Verschuerenin toimittama kokoomateos että AFinLA:n viimeaikaiset vuosikirjat ovat mainioita todisteita siitä, että kielen ja kulttuurin suhde on haastava ja kiintoisa tutkimuskohde sellaiselle lingvistille, joka haluaa perehtyä eri kieltä äidinkielenään puhuvien ihmisten keskinäiseen vuorovaikutukseen ja toisen kielen kommunikointitaitojen omaksumiseen. Kun kulttuurit kohtaavat, kieltä on käytettävä. Selvää on sekin, että yhteisestä kielestä huolimatta kulttuurit eivät aina onnistu kohtaamaan. Hieman epäselvää sen sijaan on, miten kielentutkijat aikovat tuota monien tieteenalojen yhteistä aluetta lähestyä; toi-

vottavasti he eivät kuitenkaan siitä luovu ja jätä urakkaa toisten tehtäväksi.

TYKKÄ KALLIOKOSKI